

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap

Michaël 2022

Trouw

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap

26^e jaargang nr. 4, Michaël 2022

Inhoud

Thema: Trouw

Trouw aan de ander en aan jezelf	1
De maandeugd van juni: Trouw	4
Trouw aan de gemeenschap	7

Michaëltijd

Hemellicht in het aardelicht	11
------------------------------	----

Op de groei – opvoeding

Trouw aan je eigen gevoel	14
---------------------------	----

Onder de zon – jongeren

De taal van de toekomst	17
-------------------------	----

Op naar de volgende eeuw

Meppel: zoeken en aftasten	19
----------------------------	----

Boeken

Kiezen voor licht of duisternis	21
---------------------------------	----

Bestuur en instellingen

Van de bewindsdrager	22
----------------------	----

Van de bestuurstafel	23
----------------------	----

Landelijke Raad	24
-----------------	----

Muziekarchief	25
---------------	----

Internationaal

Waar staan we nu?	26
-------------------	----

Allerlei

Aankondigingen	29
----------------	----

Gestorvenen	30
-------------	----

Colofon	33
---------	----

Van de redactie

Wie spreekt er nog over trouw in een tijd

waarin ontrouw en bedrog welig tieren?

Voor sommige groeperingen zou dit

nummer van 'In beweging' een bevesti-

ging kunnen zijn dat de Christenge-

meenschap hopeloos ouderwets is. Maar

voor ons als redactie is het thema Trouw

actueler dan ooit – zij het, dat deze deugd

niet alleen betrekking heeft op onze rela-

ties met andere mensen en gemeen-

schappen, maar ook met onszelf en met

de geestelijke wereld.

Ergens achterin dit Michaëlnummer vindt

u een artikel over de plaats van de Chris-

tengemeenschap tussen verleden en toe-

komst, tussen depressie en euforie, tus-

sen trouw aan onze wortels en trouw aan

vernieuwing. Over trouw gesproken...

Jarenlang heeft Jolanda Gevers Leuven

voor en vooral achter de schermen het

redactiewerk versterkt met haar kwalitei-

ten. Nadat zij afscheid heeft genomen

heeft Mathilde Polee uit de gemeente

Arnhem enkele redactievergaderingen

meegewerkt en met haar toetreding tot

de redactie als corrector is ons zestal nu

weer gecompleteerd, waarvoor dank!

Bastiaan Baan

Illustratie vooromslag:

'De wandeling', Marc Chagall (1917),

Russisch Staatsmuseum Sint Petersburg

Thema: Trouw

Elkaar niet in de steek laten, doen wat je hebt beloofd, op de ander kunnen rekenen, te goeder trouw zijn: trouw is een deugd die werkzaam is in een mens en tussen twee of meer mensen. Het themagedeelte van dit Michaëlnummer opent met een gesprek van Thom Kloes met Robert de Klerk over de trouw van de mantelzorger, trouw aan de ander en aan zichzelf. Rianne Nooteboom verkent trouw als een van de twaalf maanddeugden. Tot slot kijkt Bart Hessen naar aspecten van trouw zijn aan een gemeenschap en wel in het bijzonder de Christengemeenschap.

Trouw aan de ander, trouw aan jezelf

door Thom Kloes (gemeente Zeist), in gesprek met mantelzorger Robert de Klerk (gemeente Amsterdam)

In zijn werk als wijkverpleegkundige heeft Robert de Klerk vaak te maken met mensen met dementie. 'Maar nu ik er zelf voor sta is dat toch heel anders. Dat komt', stelt Robert, 'omdat ik met Samuel een verbintenis ben aangegaan en daarom niet de deur achter me dicht kan trekken zoals bij cliënten.' De zorg die hij aan zijn levenspartner biedt is heel intensief, vraagt veel van hem en gaat ook 's nachts door. Trouw aan de ander en trouw aan jezelf. Maar hoe ontdek je je eigen grenzen?

De situatie

Robert (69 jaar) is verbonden met Samuel (90), die orthodox joods was toen ze elkaar leerden kennen. Hij is voorganger geweest in de synagoge, waar hij de seizoenteksten uit de Thorah voorlas. Robert en Samuel hebben al langer dan twintig jaar een relatie en wonen in het centrum van Amsterdam met uitzicht op de toren van de Zuiderkerk.

Tijdens de oorlog zijn 27 familieleden van Samuel afgevoerd naar een concentratiekamp. Zijn leven stond steeds in het teken van het herdenken van de overleden familieleden, en het Jood zijn speelde een grote rol. 'We hebben elkaar daarin altijd gerespecteerd', stelt Robert, 'hij ging naar de synagoge, ik naar de Christengemeenschap. Onze relatie was volkomen gelijkwaardig.' Samuel is ongeveer drie jaar geleden dingen gaan vergeten. Twee jaar geleden bleek dat Samuel vasculaire dementie heeft. Daar kwam bij dat de zuurstoftoevoer naar de hersenen af en toe stopt. Nu is

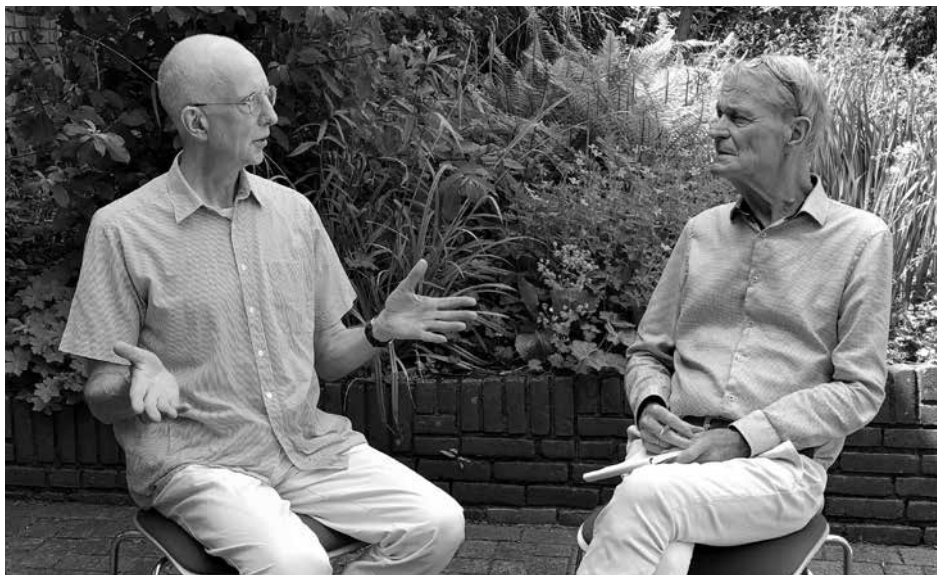
inmiddels alles bij hem verdwenen wat met tijd en plaats te maken heeft. 'Ook de 27 familieleden zijn weg uit zijn herinnering', vertelt Robert, 'daar praat hij nooit meer over, terwijl hij dat eerder een paar keer per dag deed. Zo schakelde hij onlangs tijdens de dodenherdenking over op een voetbalkanaal.'

Wat vraagt de zorg die je levert nu van jou?

'Heel veel, Samuel heeft moeite met alles, hij kan geen voorwerpen meer onderscheiden en tijd en plaats zeggen hem niets. Merkwaardig is dat hij tijdens de Sabbatvieringen thuis wel de in een pentatonische toonsoort gezette Hebreeuwse teksten half zingend - half sprekend kan declameren. Maar hij kan nauwelijks nog lopen, ik moet hem met alles helpen, met wassen en aankleden en zorgen dat hij zich kan verplaatsen in huis.'

Wat doet dat met jou?

'Ik voel me uitgeteerd, de zorgverlening doet een aanslag op mijn levenskrachten. Ik merk dat ik uitdun. Ik had me voorgenomen de zorg voor Samuel tot zijn dood vol te houden, maar ik merk dat me dat niet gaat lukken. Ik word wankel, zie de dingen ook niet meer helder, moet heel veel laten liggen en kom op geen enkele manier meer toe aan mijn eigen interesses. Het wordt me te zwaar, ik moet 24 uur per dag alert zijn en ben zelf bijna 70.' In overleg met de huisarts heeft Robert besloten Samuel te laten opnemen in een verpleeghuis.

Thom Kloes (rechts) in gesprek met Robert de Klerk (links)

Hoe kijk je nu aan tegen het besluit om Samuel te laten opnemen?

'Mijn voornemen om hem tot aan zijn dood te verzorgen belast me nu te veel, ik ga er teveel aan onderdoor. Daardoor dreigen we te belanden in een situatie die ons beiden zou beschadigen. Het besluit om hem te laten opnemen vind ik niet gemakkelijk, ook gezien mijn belofte. Maar ik ervaar te weinig kracht in mezelf om hem überhaupt te kunnen blijven geven wat hij van me vraagt. Als hij in het verpleeghuis is opgenomen, dat letterlijk om de hoek is, en daar de 24-uurs zorg krijgt die nodig is, dan kan ik hem de kwaliteit bieden die hij daarnaast nodig heeft: een boek voorlezen, met elkaar muziek maken en dergelijke.'

Heb je wel eens gedacht aan euthanasie?

'Samuel is een half jaar geleden begonnen over euthanasie, ook met een arts. Hij is lid van de NVVE (Nederlandse Vereniging voor een Vrijwillig Levenseinde). Het is de rabbijn geweest die heeft aangeraden geen euthanasie te plegen, omdat dan een joodse begrafenis vrijwel zeker niet mogelijk is. Samuel heeft de wens joods begraven te worden: aflegging en opbaring in de synagoge, gewikkeld in een gebedskleed en de dag na het overlijden begraven worden in een eeuwigdurend graf. Het onderwerp euthanasie is nu bij hem helemaal weg. Gelukkig maar, ik ben zelf een fel tegenstander. Ik ben beroepsmatig twee keer bij een euthanasietoepassing aanwezig geweest om het infuus voor de arts aan te leggen, het was beide keren voor mij een schokkende ervaring.'

Wat heeft de zorgverlening jou gebracht?

'Dat ik geleerd heb me alleen te concentreren op wat op dit moment van belang is. Door heel sterk in het hier en nu te leven, heb ik het tot nog toe kunnen volhouden. Dus niet bang zijn dat hij valt, maar veilige situaties scheppen, rustig open houden of hij desondanks toch valt. Het is niet alleen eenrichtingsverkeer, ik zie dat ik er zelf ook door ben gegroeid. Ik heb het gered door uitsluitend bezig te zijn met wat hier en nu van belang is. Geen tijd voor dagdromen of aan mooie dingen denken. Voor mij is dat een levensles.'

'Daar komt bij dat ik, om met hem in contact te komen, dingen heb ontwikkeld waaraan ik anders niet zou toekomen. Zo heb ik met hem geschilderd, nat in nat, daar heeft hij veel plezier aan beleefd. Samuel zei dan: ik kan niets meer, maar ik ben wel een kunstenaar. Dat je uitsluitend in het gevoelsleven contact kan hebben, is voor mij een ervaring die overeind blijft. Trouwens, mantelzorger zijn, zoals in mijn situatie, is ook een oefening in het uithouden van eenzaamheid. Vroeger kon ik alles met mijn partner delen. Nu sta ik alleen voor alle beslissingen. Dat kan beklemmend zijn, zeer confronterend. Maar het opent ook perspectieven om in de positiviteit van je Ik te gaan staan. Ik beschouw dat als een oefening voor mijn eigen ontwikkeling.'

Merk je dat de dementie hem enigszins heeft bevrijd?

'Ja, waarschijnlijk is zijn Ik af en toe al meer in de geestelijke wereld. Dat kan ik soms merken. Hij ervaart soms dingen die buiten zijn waarnemingsveld liggen. Zo zei hij op een gegeven moment plotseling dat zijn zoon van zijn fiets was gevallen en gewond was. Ik wist daar niets van, maar later hoorde ik dat hij een ernstig fietsongeluk had gehad.'

Je hebt er alles aan gedaan om trouw te zijn aan hem, wat heb je gedaan om ook trouw te zijn aan jezelf?

'Daar heb ik wat te weinig aan gedaan. Ik heb aanvankelijk mezelf vooral weggestreept. Dat is mijn leerschool geweest, dat moet je niet doen. Als verpleegkundige in de thuiszorg geef ik mantelzorgers allerlei adviezen om de eigen grenzen in acht te nemen. Maar later ontdekte ik dat ik dat zelf eigenlijk meestal niet deed.'

De maanddeugd van juni: trouw

door Rianne Nooteboom (gemeente Driebergen)

Tussen 1904 en 1914 heeft Rudolf Steiner de twaalf maanddeugden gegeven in een vernieuwde vorm. Waarschijnlijk zijn de combinaties van maanden met deugden al veel ouder. Rudolf Steiner heeft er een nieuwe wending aan gegeven. Hij benoemt niet uitsluitend deugden bij elke maand, maar geeft een weg aan om die deugden te bereiken. Concrete beoefening kan leiden tot bepaalde vermogens en vaardigheden (1).

Voor de maand juni en het sterrenbeeld Tweelingen is de opgave: 'uithoudingsvermogen, standvastigheid, doorzettingsvermogen worden tot trouw'. In het woordenboek staat trouw omschreven als: standvastig verbondenheid tonen. Het sprookje van Grimm 'De trouwe Johannes' is op bijzondere wijze gewijd aan deze maanddeugd. Het verhaal belicht uiteenlopende aspecten van het begrip trouw. We hebben in ons leven allemaal te maken met situaties waarin onze trouw aan iets of iemand wordt gevraagd. Beelden uit het sprookje kunnen ons helpen bij het beoefenen van het uithoudingsvermogen. Ook de lotgevallen van Job in het gelijknamige boek in het Hebreeuwse (Oude) Testament laten zien dat lijden in een mensenleven geen straf is van God maar dat beproevingen een kans zijn voor ontwikkeling. Job blijft standvastig en ontwikkelt het doorzettingsvermogen om ondanks alle moeilijkheden en zware tegenslagen die hij krijgt te verduren te blijven geloven in God. Zie hiervoor tevens de bijdrage 'Geduld in bijbelse beeldentaal' in het Paasnummer 2022 van *In beweging*.

'De dans der deugden', schilder onbekend (1545), Museum Hof van Busleyden, Mechelen. Op de bovenste rij zien we, vertaald naar hedendaagse begrippen, de volgende deugden: Rechtschapenheid, Geloof, Hoop, Liefde, Zuiverheid en Ootmoed. Daaronder dansen Matigheid, Kracht, Wijsheid, Geduld, Barmhartigheid en Gehoorzaamheid. De teksten op de banderollen vormen een lofzang op de Heer. Linksboven lezen we: "Belijt den heere want hij es goet ende sijn ontfermherticheijt duert in ewicheijt" (geloof in God want hij is goed en aan zijn barmhartigheid komt geen eind).

Trouw dienen

Het sprookje van de trouwe Johannes laat zien hoe belangrijk de kwaliteit van trouw is. Johannes is een dienaar van de oude koning en belooft hem op zijn sterfbed dat hij ook trouw zal blijven aan diens zoon. Als de koningszoon met de geschaakte prinses van het Gouden Dak onderweg is naar huis om met haar te trouwen hoort Johannes drie raven met elkaar praten. De raven vertellen over drie gevaren die de koningszoon zal tegenkomen, maar ook over hoe die gevaren afgewend kunnen worden. Zoals voorspeld, zo gebeurt het ook en de trouwe Johannes doet alles om zijn meester te redden. De laatste opdracht die hij daarvoor moet doen, maakt de koning boos en Johannes belandt in de gevangenis. Vlak voordat hij gedood zal worden, vertelt Johannes dat hij onschuldig is en de koningszoon altijd trouw heeft gediend.

De koning laat hem vrij, maar op dat moment raakt Johannes versteend van top tot

teen. Pas dan ziet de koning in dat Johannes hem altijd zeer trouw is geweest. Hij zet het stenen beeld van Johannes naast zijn bed en treurt dagelijks. Hij zou hem weer tot leven willen wekken en de versteende Johannes begint te spreken en zegt dat de koning het liefste wat hij heeft moet offeren. Dat doet de koning, hij doodt zijn kinderen, waardoor Johannes weer levend wordt. Johannes wekt vervolgens de twee kinderen weer tot leven. De koning verstopt Johannes en zijn kinderen in een kast. Als de koning thuiskomt test de koning of ook zij zou handelen zoals hijzelf en tot zijn grote vreugde is dat het geval. Dan toont hij haar de levende zoons en de levende trouwe dienaar.

Oerbeeld

Volgens Gisela Fugger (2) zou het doden van eigen kinderen kunnen wijzen op het doden van de zelfzucht en het ontwikkelen van onbaatzuchtigheid. De kinderen van de koning en koningin zijn een tweeling en refereren aan de tweeling Castor en Pollux, van wie er een onsterfelijk en een sterfelijk is. Het beeld van deze tweeling kan volgens haar verwijzen naar het lagere en hogere ik van de mens zelf en daarmee geeft het dit sprookje een duidelijke richting met betrekking tot het ontwikkelen van onze eigen kwaliteiten. Het overwinnen van het dagelijkse ego en streven naar impulsen vanuit ons hogere ik. Wij hebben als mens altijd de mogelijkheid om vanuit ons hogere ik te handelen en keuzes te maken. Wanneer bijvoorbeeld in onze omgeving iemand sterk is veranderd door dementie weten wij nog hoe deze persoon vroeger was en kunnen we ons daar bewust een beeld van vormen. Dat beeld zal dan ons gedrag en ons handelen bepalen.

In een tekst van Rudolf Steiner wordt dat heel mooi verwoord. "Hierin echter moet uw trouw bestaan: aan de andere mens zult u ogenblikken beleven, die snel voorbijgaan; op die ogenblikken zal hij u voorkomen als vervuld van, als doorstraald door het oerbeeld van zijn geest. En dan kunnen - ja zullen er andere ogenblikken, lange andere tijden komen, waarop de mensen voor u duister worden. U moet echter leren in dergelijke tijden te zeggen: 'De geest maakt mij sterk: ik denk aan het oerbeeld. Eens zag ik het immers. Geen misleiding, geen schijn ontnemt het mij.' Strijd voortdurend om dit beeld, dat u hebt gezien, te behouden. Deze strijd betekent trouw. En wanneer u er op deze wijze naar streeft trouw te zijn, zult u de andere mens met beschermende krachten als die van een engel nabij zijn." (3)

(1) R.Steiner. *Gedichten, spreuken, meditaties*. Uitg. Vrij Geestesleven Zeist (1991)

(2) G.Fugger. *Die Spiegelung der zwölf Monatstugenden im Märchen*. Oratio Verlag (2003)

(3) R.Steiner en C.Morgenstern. *Samen met de ander, teksten en gebeden*. Uitg. Christofoor (1983)

Trouw aan de gemeenschap

door Bart Hessen (geestelijke in de gemeenten Groningen en Meppel)

In september 1922, nu honderd jaar geleden, vertrokken de 45 stichters van de Christengemeenschap vanuit het Beierse dorpje Breitbrunn naar Dornach in Zwitserland. Ze hadden zich voorbereid op de grondlegging van de Beweging tot religieuze vernieuwing, maar wisten niet precies hoe dat in zijn werk zou gaan. Ze waren verrast toen Rudolf Steiner in Dornach vertelde dat ze allen tot priester gewijd zouden worden. Vóór de wijding legde ieder van hen een gelofte af: een soort gelofte aan jezelf over de innerlijke houding waarmee je in het priesterschap wilt staan. Nadat allen gewijd waren, werd een verklaring opgesteld over de verhouding van het individu tot de nieuw gevormde gemeenschap. Sinds die tijd is iedereen die in de Christengemeenschap tot priester gewijd is door deze drie stappen gegaan: gelofte, wijding en verbinding met de gemeenschap.

Deze fenomenen van deze priestergemeente, de 'oergemeente' van de Christengemeenschap, geven elementen aan die nodig zijn om een goede geest in een gemeenschap te laten werken. Als er mensen zijn die uit vrije wil zich met een ideaal willen verbinden, kan de geest van die impuls zich in die verbinding neerlaten. Als mensen zich uit vrije wil rond dat ideaal tot een gemeenschap willen verbinden, kan de geest van die impuls in de gemeenschap werken en zo in de aardewereld werkzaam worden.

De gemeente

Wat hierboven gezegd is geldt ook voor een gemeente van de Christengemeenschap. De gemeenten in de Christengemeenschap zijn in hoge mate zelfstandig. Wanneer een voldoende aantal mensen de wil heeft om zich tot een gemeente te verbinden waarin de sacramenten kunnen worden voltrokken, kan een vraag aan de priestergemeente worden gesteld om een priester naar de wordende gemeente uit te zenden. Maar een altaar kan niet gebouwd worden op los zand. Er is een bindmiddel

De Tuingroep aan het werk in de tuin van de Andrieskerk

nodig om het fundament draagkracht te geven. Dit bindmiddel in het fundament van de gemeente is het lidmaatschap. Het is voor de aanzet tot stichting van een gemeente nodig dat een aantal mensen de bereidheid hebben de stap naar het lidmaatschap te zetten. Naar voorbeeld van de christelijke oergemeente van de apostelen zijn dat er doorgaans minstens twaalf.

De belangstellende

Wanneer in zo'n gemeente de sacramenten voltrokken worden, zijn die in principe toegankelijk voor iedereen die ze zoekt. Zo is er voor deelname aan de mensenwijdingsdienst, of voor het stellen van een vraag naar een doopsacrament of uitvaart, geen financiële of andere barrière. Het is wel goed als er bewustzijn ontstaat voor het feit dat de sacramenten in deze plaats alleen voltrokken kunnen worden, omdat de wil en de inspanning van anderen dat mogelijk maakt. De mensen die zo tot de gemeente komen om deel te nemen aan de mensenwijdingsdienst en de inhoudelijke bijeenkomsten zijn in eerste instantie 'belangstellenden'. Belangstellende ben je in wezen voor jezelf: je stelt belang in datgene wat in de gemeente van de Christengemeenschap gebeurt en te vinden is. Als belangstellende kun je vrijwillig bijdragen aan de gemeente, financieel en in het verrichten van taken en dat is zeer welkom. Maar er zijn geen verwachtingen of verplichtingen vanuit de gemeente naar de belangstellende.

De vrijblijvendheid verlaten

Wanneer een belangstellende ziet wat er in de gemeente gebeurt en wat er nodig is om dat mogelijk te maken, kan de wens opkomen om meer substantieel aan de gemeente bij te dragen. Dit is het moment voor de vraag naar het lidmaatschap. Het lidmaatschap in de Christengemeenschap is niet verbonden met de aanvaarding van bepaalde leerstellingen: het is dan ook niet mogelijk om 'belijdenis te doen'. Het lidmaatschap is verbonden met de wil dat de gemeente kan voortbestaan en dat de sacramenten daardoor beschikbaar blijven voor iedereen. Dat kan alleen gebeuren als mensen uit vrije wil de vrijblijvendheid verlaten en zich verbinden. Dit is de ware, onzichtbare substantie van het lidmaatschap. Van de leden wordt verwacht dat zij 'naar vermogen' bijdragen aan de gemeente. Niemand gaat je vertellen wat jouw vermogen is, maar je kunt zelf kijken naar wat er in de gemeente nodig is (financieel en anderszins) en zien wat je daar naar eigen vermogen aan kunt bijdragen. Je kunt je daarin mede verantwoordelijk voelen voor het leven en welzijn van de gemeente. Dit kan ook inhouden dat je op een bepaald moment als lid van het gemeentebestuur mede de verantwoordelijkheid voor de gemeente wilt dragen. Aan het lidmaatschap zijn geen privileges verbonden: er zijn geen rituelen of inhouden die aan leden zijn voorbehouden, alles is voor iedereen toegankelijk. In die zin heb je zelf

niets aan het lidmaatschap. Maar je maakt het mogelijk dat anderen ook in de toekomst in de gemeente de sacramenten kunnen vinden.

Lid worden

Eens kwam een belangstellende, die nog niet lang in de gemeente was, op me toe met de vraag of ze lid kon worden. "Ben je al iets in de gemeente tegengekomen dat je niet beviel?", vroeg ik. Toen het antwoord ontkennend was, gaf ik de aanbeveling om nog even te wachten met het lidmaatschap. Het is essentieel voor een gemeente dat er steeds weer mensen zijn die bereid zijn om lid te worden. Maar het is een beslissing die niet te snel, met een 'roze bril' genomen moet worden. Het je uit vrije wil met iets verbinden, en daarmee de vrijblijvendheid verlaten, is de kostbaarste substantie die een mens kan geven. Uiteraard hoeft niemand lid te blijven van de Christengemeenschap als hij of zij dat echt niet meer wil. Maar het lidmaatschap geeft een echte levensverbinding met het wezen van de gemeente, en het losmaken van die verbinding doet pijn. Het is daarom goed om de stap naar het lidmaatschap te zetten met de intentie dat je dat, met je huidige inzicht, de rest van je leven wilt blijven, ongeacht of er dingen komen in de gemeente die je persoonlijk niet bevallen of mensen die je niet sympathiek zijn. Het wordt juist mogelijk om, met de geest van de gemeente, samen te werken aan hoe de gemeente zich ontwikkelt; en de verbinding met Christus bouwt aan een band tussen mensen die de persoonlijke sympathie en antipathie overstijgt.

Hoe gaat het in zijn werk

Het is duidelijk dat je een beslissing als het lid worden van een gemeente van de Christengemeenschap niet elke dag maakt. Het is daarom goed om in een of meerdere gesprekken met de gemeentegestelde dit voor te bereiden. Die kan je vertellen over het werken en wezen van de Christengemeenschap en het is een gelegenheid om alle vragen te stellen die je nog mocht hebben. Is het besluit om lid te worden gevallen, dan is het goed (maar niet verplicht) om die intentie in een biecht-sacrament uit te spreken en te zien wat voor plaats deze beslissing in je leven inneemt. Met de persoonlijke communie in de mensenwijdingsdienst verbind je je met het sacramentele wezen van de gemeente. Op de dag van je toetreding ontvang je de ledenkaart met de tekst van het Onze Vader en het credo. Het credo in de Christengemeenschap is niet verplichtend, maar je krijgt de tekst om er mee te werken en te zien of je daar waarheid in kunt ontdekken. Je lidmaatschap wordt die dag ook in de gemeente bekend gemaakt: altijd een vreugdevol moment.

De leden en de gemeenten

Lid van de Christengemeenschap wordt je altijd in een *gemeente*. Je wordt lid van

een concrete mensengemeenschap rond het altaar, niet van een organisatie. Mocht je verhuizen, dan gaat je lidmaatschap over naar de dichtstbijzijnde gemeente. Is die ver weg (je verhuist b.v. naar de Galapagoseilanden) dan is het goed, je toch bij de dichtstbijzijnde gemeente aan te melden (Cali, in Colombia, in dat geval). Die weten dan dat er daar een lid van hun gemeente woont en ze kunnen je in hun gedachten opnemen; en ook jij kan 'in den vreemde' je verbonden weten met een gemeenschap die thuis is rond het altaar.

In Nederland en België werken de gemeenten samen in de *Landelijke Raad* en dragen gezamenlijk zorg voor het levensonderhoud van de geestelijken (via het Toelagenfonds). Zo vormen ze in het bewindsgebied een 'gemeente van gemeenten'. Internationaal werken de bewindsgebieden samen aan de ontwikkeling van de Christengemeenschap in de *Foundation*. Zo zijn de gemeenten van de Christengemeenschap wereldwijd verbonden. Maar de basis van dit alles is de trouw van het individuele lidmaatschap.

Dille: een gemeenschap van gemeenschappen

Michaëltijd

Hemellicht in het aardelicht

door Ardan Heerkens (geestelijke in de gemeente Zutphen)

Al voor het begin van de Michaëltijd, die op 29 september begint en dan vier weken aanhoudt, worden op de vrijescholen Michaëlsliederen gezongen ter voorbereiding van het feest. Het is een feest waar de hele school actief bij betrokken is en dat, in tegenstelling tot de meeste andere jaarfeesten, niet berust op historische gebeurtenissen in het verleden, maar zich richt op het toekomstige in de mens, op ons handelen.

Bij de verschillende spellen die gespeeld kunnen worden wordt dan ook de volledige inzet van het kind gevraagd door bijvoorbeeld moedspelen, evenwichtsspelen, activiteiten zoals het smeden van ijzer, het bakken van brood of tot het voeren van de grote strijd met de draak. Veel is hier mogelijk. Het maakt door de verscheidenheid aan vormen nog eens duidelijk hoe oud het feest in werkelijkheid is: net zo jong als de beweging van de vrijeschool zelf.

In welke vorm het feest ook wordt gevierd, kenmerkend is de inzet waarmee kinderen aan de slag gaan om de aardestof met geest te doordringen. 'Wij strijden, wij strijden tegen de draak' of 'Laat mij een strijder Godes zijn', liederen die deze wilsdaad bekrachtigen. Wie de liederen kent of ze zelf als kind gezongen heeft kan zich wellicht herinneren welke ongelooflijke verbondenheid en herkenning het bij kinderen wekt. Alsof dat wat diep in kinderzielen leeft mag worden uitgesproken.

Het ontbreken van angst

Eens mocht ik getuige zijn van de kracht van zo'n samenzang. Het speelde zich af op een schoolplein van een basisschool. Aan de ene kant van het plein stonden de jongste kinderen van de school helemaal in het rood als ridders opgesteld. Aan de andere kant waren de oudsten bezig met het vormen van een draak. Ze kropen onder een lange groene doek, waar ze gebukt onder gingen staan. De voorste had een grote drakenkop vast met een wijd opengesperde muil die dreigend om zich heen keek. Na wat gerommel en gezoek kwam de dertigvoetige draak langzaam in beweging en ging recht op de riddermacht af. In de stilte die hierdoor ontstond was goed te zien, dat zo'n draak in wezen alleen maar bestaat uit een kop met een staart en dat het middengebied helemaal ontbreekt. Het vormde een uitgesproken contrast met de ridders die rechtop stonden aan de andere kant van het plein

en zich gereed maakten voor de strijd. Niet door het trekken van een zwaard, maar door te luisteren naar de toon die werd voorgezongen. Eerst zacht en dan steeds krachtiger begonnen de kinderen Michaëlsliederen te zingen, met tot gevolg dat de furieuze draak begon te wankelen, z'n evenwicht verloor en uiteindelijk op de grond viel. Alsof de draak elke vorm van houvast verloor door het ontbreken van angst in de moedige kinderzielen. En de draak werd in vrede weggeleid. Het zijn beelden die geïnspireerd zijn op de oude legende van Sint Joris, die met de hulp van Michaël de draak overwint en de prinses – en daarmee het hele koninkrijk – bevrijdt van de ondergang. In tegenstelling tot de kinderen die de draak vormden, waren de gezichten van de moedige strijders wel te zien. En wat voor mij zichtbaar werd, herinnerde me aan een uitspraak van iemand die zelf in een koor zong: "Als mensen zingen nemen ze het gelaat van engelen aan." Niet dat het je helemaal verandert, maar door de overgave, de dienstbaarheid, je ten dienste te stellen aan een groter geheel wordt iets veel groter zichtbaar. En dit werd voor mij bij deze kinderen zo duidelijk. Het was niet gespeeld, zij zongen met volle overgave van wat zij in hun hart beleefden; Michaëlsche moed stroomde zo vanuit hun harten de wereld in. Wat zichtbaar werd bij deze kinderen was veel groter dan wat je met het fysieke oog kunt zien.

Kinderwieg

Dit alles staat in groot contrast met wat zich in de mensenwijdingsdienst in de Michaëltijd aan het altaar voltrekt. Geen heldhaftig rood wordt voor onze ogen zichtbaar wanneer we de wijdingsruimte betreden, maar een zacht roze kleur, ook wel perzikbloesem genoemd, die zo dienst zou kunnen doen als hemeltje voor een kindervieg. Ook de naam Michaël wordt niet genoemd. Wie naar zoiets zoekt wordt teleurgesteld en tast in het duister.

Toch, als je je hart opent voor de woorden die er klinken in de dienst, kan wel degelijk Michaël waargenomen worden. Het vraagt een innerlijke beweeglijkheid dat niet hij, maar door hem heen het aangezicht van Christus zelf zichtbaar wordt. Net zoals bij de zingende kinderen, waar niet het kind maar een hogere instantie doorheen straalt. Door Michaël wordt het aangezicht van Christus zichtbaar. Dit was niet altijd zo, daarover berichten ons de woorden van het getijdengebed eveneens. Zo wordt gezegd, weliswaar met iets andere woorden, dat Michaël ooit voor de Vadergod stond en dat hij nu voor Christus staat. Het is vanzelfsprekend geen uiterlijk beeld, maar een beeld dat zich vormt in de harten van de mensen die

zich wijden aan de dienst. Een innerlijk schouwen dat in ons hart wordt gewekt. En wat in ons hart wordt gewekt, in ons tot leven komt, is vaak kwetsbaar en kan snel worden overschaduwd door impulsen en indrukken van buitenaf. Hier staat Michaël ons bij om het hemellicht niet te vergeten in het alledaagse aardelicht. Bij het jonge kind is dit hemellicht nog vanzelfsprekend aanwezig, want wat het kind onderneemt is waarachtig en komt recht uit het hart.

In dit licht, in dit hemellicht, ligt voor ons een Michaëlsche opgave verborgen: dat we leren handelen vanuit het hart: waarachtig zijn in alles wat we doen en niet wegduiken onder de huid van de draak die geen midden kent. Zo gezien staan we aan de wieg van de vrije mens, die in zijn ontwikkeling beïnvloed wordt door de vraatzuchtige en brullende draak. Voor wie niet meer vreest is de engel nabij en heeft de draak niets om zich aan vast te klampen.

'De aartsengel Michaël', Siegfried Pütz (1968)

Op de groei

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding – van voor de geboorte tot na de puberteit – aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. Ditmaal een bijdrage van Jacques Meulman over het spanningsveld tussen je twijfels als opvoeder en je eigen gevoel voor wat nodig is.

Trouw blijven aan je eigen gevoel

door Jacques Meulman (psycholoog, gemeente Driebergen)

Het zal menigeen als een vertrouwde aanmoediging in de oren klinken om, als het er op aan komt, trouw te blijven aan je eigen gevoel. Als bijvoorbeeld de alledaagse twijfel weer eens de kop opsteekt of als al dan niet deskundige buitenstaanders je ongevraagd dringend adviseren om dit of dat te doen – of juist vooral te laten – dan wordt het de hoogste tijd om trouw te kunnen blijven aan je eigen gevoel.

Heel ons hart is van gevoelens doordrongen en in de hartewarmte drukt zich de liefdevolle verbinding uit tussen jezelf en je kind. Voelen ontstaat in elke hartenklop uit het voortdurend afstemmen tussen denken en willen, tussen dat wat je van plan bent en dat wat je doet, tussen dat wat op je afkomt en dat wat in je opkomt. Het voelen ontstaat als een dynamisch midden tussen die twee uitersten. Bij je gevoel zien te komen is dus proberen om in het midden te komen, in de warmte van de hartekrachten.

Soepel beton

Kinderen leven helemaal vanuit die hartekrachten en zijn eigenlijk nog niet zo geïnteresseerd in wat wij denken en al helemaal niet in wat wij willen. Zij beschikken van nature ruimschoots over het meegebrachte talent om je oude overtuigingen te kunnen laten smelten als sneeuw voor de zon en je o zo vertrouwde handelingen volkomen zinloos te laten lijken. Dat is nu eenmaal het bijzondere talent van onze kinderen: dat ze met grote toewijding ook zorg dragen voor onze ontwikkeling. Daarmee wordt tevens voorkomen dat wij als opvoeders min of meer een herhaling worden van onze ouders en grootouders. Dat we daar in eerste instantie niet altijd even enthousiast over zullen zijn, hoort bij de weerstand die zo'n ontwikkelingsstap oproept.

Kinderen zijn ware levenskunstenaars die op en top in het hier en nu leven. Kijk naar hun vreugde, naar hun vertrouwen, naar hun liefde waarmee zij zich volledig overgeven aan ons; geen groter verlangen dan naar hartenlust de ouders te kunnen volgen en te kunnen smullen van hun soevereiniteit en hun autonomie. Niets heerlijker dan gezien en begrepen te worden door je ouders die als een rots in de branding staan, die zijn als soepel beton, als een veilige thuishaven en die zelfs het meest onverwachte nog met een glimlach kunnen verwelkomen. Dan zouden ze het wel van de daken willen schreeuwen: In geval van nood, wend je tot mijn ouders!

Maar 'in geval van nood' schieten we heen en weer tussen 'wat hiervan te denken, wat hieraan te doen?' Zie dan maar eens in het midden te komen ... In zo'n situatie is het volkomen normaal en bovendien algemeen menselijk dat je verlangt naar deskundig advies en naar werkzame handreikingen. Tegelijkertijd ervaar je als ouder, dat je daarmee afhankelijk bent geworden van het advies van externe deskundigen; want 'zij hebben ervoor gestudeerd, zij hebben de ervaring en de kennis en zij zullen het heus wel weten'. En je kunt toch niet als ouder al die kennis verwerven die de deskundigen – de artsen, de therapeuten, de orthopedagogen – hebben.

Een andere kracht

Wanneer het je lukt om daar eens met andere ouders van gedachten over te wisselen, zul je tot de ontdekking komen dat je niet de enige bent die af en toe helemaal niets meer snapt van je kind. Het komt veel vaker voor dan we denken dat ouders hun kinderen niet begrijpen of andersom, dat de kinderen hun ouders niet begrijpen (1). Je bent dus geen uitzondering. Je bent tijdgenoot en deelgenoot van iets wat in deze tijd volop tussen mensen, tussen volwassenen, tussen ouders en kinderen gebeurt; er is niet altijd en overal een vanzelfsprekend begrip van elkaar. En hoe je je

ook inspannt, hoe je ook je best doet, het levert lang niet altijd een beter begrip van elkaar op. Verdrietig is dat en goed dat er dan deskundigen zijn die je met raad en daad kunnen bijstaan. Maar hoe kom jij tot een juiste beoordeling van het deskundige advies waar je zo naar op zoek bent? Daar is een andere kracht voor nodig. Een kracht die bestand is

tegen chaos, tegen wanhoop en tegen de machteloosheid die je als ouder in zo'n situatie dreigen te overspoelen. Een kracht die ons naar het midden, naar ons hart leidt en die je sterkt om trouw te kunnen blijven aan je gevoel. Dat is de kracht om tot het juiste oordeel over de aangeboden adviezen te kunnen komen. En oordelen doe je in het diepst van je hart, in het midden, daar waar de waarheid ligt en leeft. De weg er naartoe begint met het waarnemen van je kind (2). Dat vraagt om tijd en aandacht. Je moet er vaak iets anders voor aan de kant zetten en je aandacht vrijmaken om je kind te kunnen waarnemen. En dat is een stevige wilsinspanning. Bovendien zijn tijd en aandacht behoorlijk schaars geworden. Onze aandacht wordt voortdurend 'gevangen' en 'vastgehouden' door allerlei media. Dan moet het wel een heel kostbaar goedje zijn als er door de (beeld) media en de informatie-communicatie-technologie voortdurend geprobeerd wordt om onze aandacht te vangen en gevangen te houden. En dat klopt ook, het is ook een heel kostbaar goed, want: 'Er is geen andere sleutel tot de dingen dan werkelijke aandacht. Niets komt tot ons, of blijft bij ons, waarvoor wij niet zelf beschikbaar zijn' (3).

Engel en levenslot

De tweede stap is het (samen) lezen over het wezen en de ontwikkeling van de mens, zoals die beschreven wordt vanuit de antroposofie. Er zijn veel boeken die daarvoor in aanmerking komen, maar een inspirerend boek is *Uit de sterren. De lange weg naar een nieuwe geboorte* (4). De inhoud vertelt hoe sterk en betekenisvol de band is tussen het kind en de ouder. Je gaat je kind ook zien en begrijpen als een geestelijk wezen, dat zich ontwikkelt van incarnatie tot incarnatie en dat voor dit leven jullie als ouders gekozen heeft om zijn weg op aarde te kunnen gaan.

De derde stap is dat je de verbinding zoekt met de engel van het kind door je, bijvoorbeeld 's avonds voor het slapen gaan, met een gedachte of een vraag over het kind te richten tot zijn of haar engel. Het helpt wanneer jij je gedachten vormt over de engel, bijvoorbeeld hoe deze het kind helpt en begeleidt en zeer betrokken is op zijn levensweg en levenslot. En als we deze weg kunnen gaan dan krijgen we hulp uit de geestelijke wereld. Er is immers een innige, diepe relatie tussen de geestelijke wereld en de wereld van de

'Redding', Brian Kershisnik (2012)

mensen (1) en wanneer wij ons tot hen wenden met onze vragen en als wij weet van hen hebben dan zijn ze erbij als wij eens ten einde raad zijn. Zij helpen ons dan om tot het juiste oordeel te kunnen komen. Zij zijn het die ons naar het midden leiden. Zij zijn het die je bij de kracht brengen om trouw te kunnen blijven aan je eigen gevoel. En er is werkelijk niets heerlijker dan gezien en begrepen te worden door je ouders; jouw ouders, die trouw kunnen blijven aan hun eigen gevoel. Dat gevoel is de uitdrukking van de diepe verbinding tussen ouders en kind. Ja, dan kun je als ouders als een rots in de branding staan, zijn als soepel beton, als een veilige thuishaven en zelfs het meest onverwachte nog met een glimlach verwelkomen. Dan weet je zeker dat je kinderen het van de daken zullen schreeuwen: In geval van nood, wend je tot mijn ouders!

(1) Rudolf Steiner. GA 168. *Eenzaamheid en vervreemding. Hoe kunnen de psychische problemen van deze tijd overwonnen worden?* Uitg. Vrij Geestesleven.

(2) Een aanrader is het boekje van Wolter Bos: *Waarnemen – wat een vreugde!*

(3) Uit : Brief van Ida Gerhardt aan F. Bastet, d.d. 26 augustus 1983

(4) Uitg. Stichting Rudolf Steiner Vertalingen.

Onder de zon - Jongeren

In 2020 en 2021 was het door corona niet mogelijk voor de Helios kamporganisatie om met alle stafleden gezamenlijk met Hemelvaart de zomerkampen voor te bereiden. Hoe blij kun je dan worden als het weer wel kan! En zo was er in 2022 weer een echt 'HV', een hemelvaartkamp met alleen stafleden onder elkaar, nog zonder kampeelingen: vol scholing, workshops, nieuwe liederen leren van de kampdirigenten, recepten uitproberen van de keukenstaven, vuurtjes tot in de kleine uurtjes; en waar de vogels rondom de grote tent mee kwinkeleren als ruim 120 jonge stemmen meestemmig zingen in de mensenwijdingsdienst. Het thema van HV 2022 was 'Vieren': over het vele goede dat in vieren gaat zodat je wat te vieren hebt, dus laat na die coronajaren de touwen maar vieren met je 1, 2, 3, 4, hoedje van ...

De taal van de toekomst

door Miriam van Osch (student priesterseminarie Stuttgart)

We zijn met de staven van alle Helios kampen op Berka voor het hemelvaartweekend om de zomerkampen voor te bereiden. Aan het eind van de zaterdagmiddag

wordt ineens het Bonte Berka Verjaardagslied ingezet. Iedereen zingt enthousiast mee, al helemaal in de stemming van kamp. Al zingend komen er stafleden met dienbladen vol beschuit met vers gesneden aardbeitjes in een rij aanlopen die worden uitgedeeld. Hiep hiep hoera! Maar wie is er eigenlijk jarig?

Als gast wordt Ulrich Goebel (priester in Dortmund) aan ons voorgesteld, die met veel humor vertelt over de honderdste verjaardag van de Christengemeenschap en over de wereldconferentie in Dortmund, die ter gelegenheid daarvan in oktober wordt georganiseerd. Hij spreekt over verleden en toekomst. De conferentie is er niet om terug te kijken naar het verleden en te vieren hoe geweldig we eigenlijk zijn; en de toekomst moeten we niet willen vastleggen en inplannen, zodat de volgende drie generaties weten wat ze moeten doen. De vraag die we ons kunnen stellen is: Hoe kun je leren te luisteren naar de taal die de toekomst tot ons spreekt? Wat heeft ons tot dit punt in het leven geleid? Ons heden is ook ooit toekomst geweest. Wanneer je er in Dortmund in de ontmoeting een gevoel voor kunt krijgen dat de toekomst een taal is die tot ons spreekt en dat we beginnen te leren om die taal te verstaan, dan is de conferentie geslaagd.

Dortmund is maar 2,5 uur rijden, het is helemaal niet ver. Toch kun je het gevoel krijgen dat je in een andere wereld komt en op andere plaatsen nieuwe kwaliteiten, nieuwe mogelijkheden kunt ontdekken. Weten wij eigenlijk hoe groot de Christengemeenschap is? Hoe zij er uit ziet op andere plaatsen in de wereld? Met welke vragen leven de jongeren daar? Hoe zien hun zomerkampen er uit? Als dit je vragen zijn, dan heb je een goede reden om te komen! De conferentie is in Dortmund van 7 oktober tot 11 oktober 2022 voor alle leeftijden. Er zijn spannende werkgroepen en gespreksgroepen. Er zullen ook priesterwijdingen zijn. En natuurlijk ontmoet je een heleboel jongeren uit andere landen. Meer informatie en gelegenheid om je aan te melden kun je vinden op <https://cg-2022.org>.

Een deel van de maaltijdkring op het voorste sportveld tijdens het hemelvaartweekend 2022 op Berka (foto: Kiona Laga)

Op naar de volgende eeuw

Op weg naar de honderdste geboortedag van de wereldwijde Christengemeenschap nodigt de redactie alle Nederlandse en Vlaamse gemeenten uit, om in de periode tot 16 september 2022 een korte bijdrage te schrijven over de stichtingsimpuls van de eigen gemeente en op welke wijze die impuls al dan niet in deze tijd nog werkzaam is. Ditmaal de (on)zelfstandige gemeente Meppel.

Zoeken en aftasten

Het ontstaan en de ontwikkeling van de Christengemeenschap in Meppel

door Hans Emmelkamp (voorzitter gemeente Meppel)

Het eerste wat bij mij boven komt bij het schrijven van dit artikel is vooral verbazing. Ik verbaas me over het feit dat tijden zo snel en ingrijpend kunnen veranderen: de tegenwoordige tijd verschilt enorm met die van pakweg dertig, veertig jaar geleden. De jaren '80 en '90 van de vorige eeuw werden gekenmerkt door een stortvloed aan ideeën, idealen en initiatieven. Ik herinner me vooral het jeugdige enthousiasme om de oude gevestigde wereld achter ons te laten en te willen werken aan een nieuwe wereld. Het waren dan ook deze jaren waarin menig vrije school in Nederland werd opgericht. Dat was ook het geval in Meppel. Tevens kwam er een therapeuticum en een kunstzinnig centrum met een aanbod van cursussen, lezingen en eurtmie. Studie- en leesgroepen in huiselijke kring floreerden. Antroposofisch Meppel voelde zich destijds rijk en hoopte stiekem uit te groeien tot een tweede Zutphen. Voor zover ik kan nagaan werd er in 1979 voor het eerst een voordracht over 'De beweging tot religieuze vernieuwing' gegeven op de zolder van de vrije school; door wie anders dan door Joost Nijkerk. Ook was het deze gedreven priester die in 1979 een huwelijkswijding in Meppel voltrok en in 1980 de eerste doop. In 1981 kwamen er nog zeven dopelingen. Langzamerhand ontstond er een kleine groep vaste belangstellenden. Het was een periode van zoeken en aftasten. Uiteindelijk viel er een besluit: we gaan ons bundelen in een zgn. kerngroep en zoeken contact met de Christengemeenschap in Leeuwarden. Jarenlang kerkten we in Leeuwarden, leerden enkelen van ons daar het ministreren en hadden we een afgevaardigde van Meppel in het Leeuwarder bestuur. Mevr. Lantsheer nam het initiatief om de Kring Meppel beter te leren kennen en kwam bij alle belangstellenden thuis op bezoek. Vervolgens gaf ze in Meppel lezingen en al gauw introduceerde ze er de godsdienstslessen. In 1987 en 1988 verschenen de eerste Meppeler jeugdwijdingen voor het altaar in Leeuwarden. Toen in 1989

Nico Torenstra de opvolger van Elisabeth Lantsheer werd, brak er voor Meppel een nieuwe fase aan: de kring breidde zich uit en we werden door Nico gestimuleerd en begeleid om ons langzamerhand los te maken van de moedergemeente. In 1994 werd in Meppel de eerste kinderdienst gehouden en een jaar later de eerste mensenwijdingsdienst. In de periode van 1993 tot 1998 huurden we drie verschillende locaties. Op 13 december 1998 werd onze eigen kapel gewijd door de bewindsdrager Ellen Huidekoper. Van nu af aan waren we een gemeente, weliswaar nog 'in oprichting' en zonder een inwonend geestelijke.

Hoe het verder gegaan is met de gemeente Meppel staat uitgebreid beschreven in het boekje dat uitgegeven werd vanwege ons 25 jarig jubileum; u kunt het bij ons aanvragen tegen betaling van de verzendkosten. Nog steeds zijn we een 'gemeente in oprichting' of zoals men dat nu noemt een 'onafhankelijke gemeente'. We zouden dat graag anders zien, maar het feit is dat we een kleine gemeente zijn. Het heeft alles te maken met het probleem dat vele gemeenten zullen herkennen: vergrijzing en weinig nieuwe aanwas.

Vergrijzing is een feit, maar nieuwe aanwas? Het is soms moeilijk om aansluiting te vinden bij jonge mensen. Vaak worden argumenten gebruikt als: jonge gezinnen hebben het tegenwoordig zo druk, gezinsstructuren zijn vaak versnipperd, kinderen van tegenwoordig zijn anders, etc. Dit soort berustende argumenten kunnen verlamdend werken. Het is goed om te beseffen dat de impuls van de Christengemeenschap in 1922 geen opwelling was om een soort alternatieve kerk op te richten. Er was meer aan de hand: er vond destijds een werkelijke transformatie plaats. Vanuit een Michaëlsch streven werd er vorm gegeven aan mysterie-godsdienst. Juist om die reden kunnen we hoopvol blijven en werken aan de toekomst. Als onze hoofden werkelijk verlicht zijn door het goddelijke licht en verwarmd worden door de Christuszon, dan kunnen we deze innerlijke werkelijkheid in de toekomst blijven uitstralen en doorgeven. In een vraaggesprek met Bastiaan Baan

Jubileumfeest 25 jaar gemeente Meppel in oktober 2021

deed de toenmalige aartsbewindsdrager Taco Bay de uitspraak: "Het is belangrijk om een stap naar voren te doen. We moeten ons anker in de toekomst uitgooien en ons de toekomst eigen maken." Deze roep om liefdekracht en vernieuwing deed hij al in 2005. De oproep is nu in 2022 actueler dan ooit tevoren. Juist nu is het vertrouwen op de werkzaamheid van de Christus, in ons en door ons, van wezenlijk belang. Vanuit dit vertrouwen willen wij ons als gemeente verder ontwikkelen en gaan we de toekomstige tijd hoopvol tegemoet.

Boeken

Kiezen voor licht of duisternis

De keuze - Leven in vrijheid

Edith Eva Eger

Uitg. Levboeken, 326 p.

door Rense Frommé

(gemeente Rotterdam)

Edith Eger is een Hongaarse tiener en gepassioneerd balletdanseres, als ze met haar Joodse ouders en zus op transport wordt gezet naar Auschwitz. In de pikdonkere wagon drukt haar moeder haar op het hart dat niemand dat, wat je in je eigen gedachten hebt, van je af kan pakken. Een dag later staat Edith in de selectierij voor Jozef Mengele, arm in arm met haar moeder en zus. Mengele vraagt: "Is zij je moeder of je zus?" Onwetend antwoordt Edith "moeder", waarna Mengele haar moeder dirigeert in de rij voor de gaskamers en de twee zussen de andere kant op. Edith en haar zus weten als een wonder samen de kampen te overleven en dragen tegelijkertijd een levenslang schuldgevoel met zich mee.

In *De keuze* beschrijft Eger haar zoektocht naar vrijheid en hoe schuld ons innerlijk gevangen kan houden. In het boek beperkt ze zich niet tot haar eigen verhaal, maar illustreert haar ideeën aan de hand van voorbeelden uit haar praktijk als klinisch psycholoog. Ze laat op een indringende wijze zien hoe mensen steeds weer vrij zijn om te kiezen voor het licht of voor de duisternis, voor het opnemen van het eigen kruis of voor een rol als slachtoffer.

Eger laat zien hoe we als mensen vaak onszelf onbewust gevangen zetten en hoe we de weg naar genezing kunnen inslaan. Het boek biedt heldere en soms zelfs praktische overwegingen hoe je uit het concentratiekamp van je eigen gedachten kunt ontsnappen, mits je bereid bent om onder ogen te zien, hoe je eigen verleden en de keuzes die je maakt(e) doorwerken in het heden.

De keuze zette mij aan het denken over hoe ik soms zelf maar al te bereidwillig ben

mijn eigen mentale of spirituele vrijheid op te geven, bijvoorbeeld voor de goedkeuring van een ander. In die zin is *De keuze* ook een spiritueel boek, omdat de schrijfster haar eigen lotsbestemming en die van anderen tracht te ontrafelen. Daarbij stelt ze diepzinnige en soms zelfs humorvolle vragen over het wezen van wraak, vergeving en liefde; want "genezing is leren je wonden te verzorgen, niet om ze dicht te plakken." Tot slot besluit de schrijfster zelf af te dalen naar haar eigen hel. Veertig jaar na dato loopt ze opnieuw de hekken van Auschwitz binnen. Ze herbeleeft de keuze die ze toen als tiener heeft gemaakt; ze kan nu in zichzelf een andere realiteit gewaarworden; haar moeder kijkt om en schenkt haar een kleine glimlach. Ze kan het verleden niet veranderen, hoe hartstochtelijk ze dit ook wil. Maar er is een leven dat ze wel kan redden, en dat is het hare.

Ontvangen boeken

'Goeiemorgen, Henry', Tanis Helliwell, uitg. Christofoor 240p, € 22,95.

In gesprek met de innerlijke stem van haar lichaamsbewustzijn – die zij Henry noemt – begint de auteur met humor, spirituele wijsheid en mystieke bekwaamheid een zoektocht naar haar betere ik en deelt de ervaringen die zij hierin opdoet met de lezer.

Internationaal

In de jaargang van het jubileumjaar 2022 zal de rubriek 'Internationaal' gewijd zijn aan de oorsprong, de geboorte, de ontwikkeling en de toekomst van de honderjarige Beweging tot religieuze vernieuwing. In deze derde aflevering: waar staat onze beweging nu in haar ontwikkeling?

Waar staan we nu?

door Christward Kröner (hoofdbewindsdrager en lid van de Kring van Zeven, Berlijn)

Wanneer je naar de ontwikkeling van de Christengemeenschap in de laatste honderd jaar kijkt, kun je in de eerste plaats verheugd en dankbaar zijn dat deze beweging er nog is, dat ze zich ondanks talloze hindernissen steeds verder kon ontwikkelen en dat in onze tijd op zes continenten de sacramenten voltrokken kunnen worden. Hoeveel mensen hebben daar niet aan meegewerkt en hun levenskracht daarvoor ingezet; hoeveel heeft de geestelijke wereld niet ondersteund en geholpen!

Voorbij deze vreugde sluimeren twee gevaren: aan de ene kant de klacht, dat de Christengemeenschap nog zo klein is en aan de andere kant het gevoel, alsof haar bestaan verzekerd is en dat er

al zoveel bereikt is. Echter: noch klagen, de ontevredenheid, noch zelfvoldaan achteroverleunen zijn geschikt om een realistische en toekomstgerichte blik op het hier en nu mogelijk te maken.

Depressie en euforie

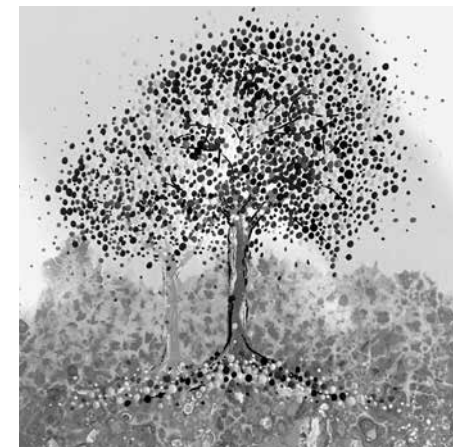
Het zou totaal niet passend zijn om de betekenis en het 'succes' van de Christengemeenschap te willen meten aan een kwantitatieve beoordeling. Noch het gewicht, noch de lengte, zelfs niet de uiterlijke verschijning zegt iets over de betekenis van een mens. Wanneer je je fixeert op deze eigenschappen, dan verheugt de vorst van deze wereld zich en maakt hij ons blind voor de eigenlijke betekenis.

Het gaat immers om levensprocessen,

om het lot van de enkele mens, van de mensheid en van de aarde en om hun verbinding met werkzame goddelijke machten en krachten. Een appelboom groeit niet verder dan een bepaalde grootte, maar hij kan toch jaar na jaar vruchten voortbrengen die het leven onderhouden en die gezondheid aan velen in de omgeving schenken.

Wie met de principes van homeopathie of van resonantie relaties op het gebied van levenskrachten ook maar een klein beetje bekend is zal vermoeden dat niet de kwantiteit, maar de kwaliteit en het onwankelbare vertrouwen in de geest beslissend zijn voor de vruchtbaarheid en het lot van de Christengemeenschap.

Dus: voor een depressieve stemming is er geen reden. Maar ook niet voor euforie. Wat er nodig is, is een constructieve ontevredenheid, een zo helder mogelijke kijk op de tegenwoordige toestand van de wereld en op de staat van bewustzijn van onze mensheid. Als we daar moeite voor doen, dan wordt snel duidelijk dat de omstandigheden sinds 1922 radicaal veranderd zijn. Wanneer we naar de enorme psychische hindernissen kijken, die in onze tijd in het bijzonder door de moderne media en hun belastende werkzaamheid de kop opsteken, betekent het al veel wanneer we de vlam behoeden en trouw verder dragen. Dat betekent niet alleen iets voor ons, maar ook voor de wereld. Ook voor de geestelijke wereld. De toenemende psychische nood zal deze vlam in de toekomst steeds hel-

derder laten schijnen en herkenbaar maken. Wat wij doen en willen, gaat tegen de stroom van de materialistische tijdgeest in. Wanneer iemand tegen de stroom inzwemt en het hoofd boven water houdt is dat al een hele prestatie.

Bereidheid tot verandering

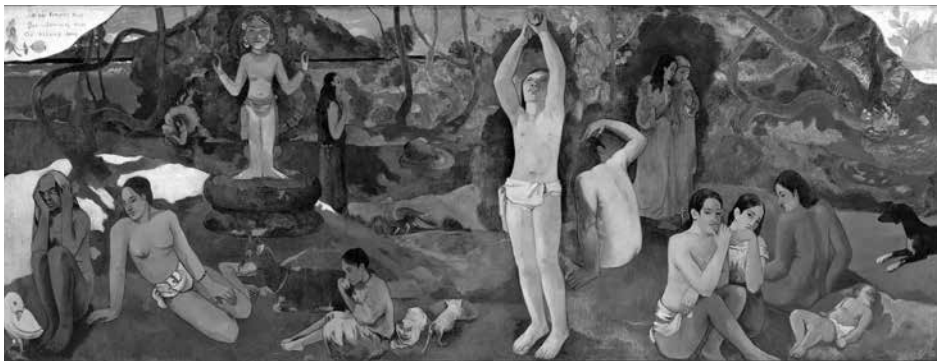
Afgezien daarvan zal het voor de toekomstige ontwikkeling van de Christengemeenschap steeds belangrijker worden, dat wij naast deze trouw in het sacramentele handelen ook het gebied van de kennis verzorgen. Hieruit kunnen steeds weer nieuwe inzichten en impulsen worden gewonnen, die ons religieuze leven dragen en ondersteunen. Daar hoort bij dat we onze wortels niet verloothen, maar een duidelijk 'belijden' van Rudolf Steiner's antroposofie in de praktijk brengen. Zonder deze wortels zou er geen voortgezette religieuze vernieuwing bestaan. Vooral zal het echter noodzakelijk zijn, steeds meer wakker te worden voor het

reële beleven van de samenwerking met geestelijke wezens. Hoe en waar beleven we de engel van een gemeen- te? Zijn er mogelijkheden om ons waar- nemingsvermogen te scholen en te ont- wikkelen? Hoe werken de sacramenten in mijn leven? Hebben we gelegenhe- den waar we in een beschermde sfeer kunnen uitwisselen over onze ervarin- gen met gebed en meditatie? Hoe kun- nen we steeds sterker tot de ervaring komen dat we in een gemeente – te be- ginnen in het gebied van de levens- krachten – daadwerkelijk een gemeen- schappelijk organisme vormen (zoals de apostel Paulus over de organen in het lichaam van Christus spreekt)? Een or- ganisme waarin de enkeling gedragen wordt en tegelijk de anderen mee- draagt. Het zou voor de gemeente een ideaal kunnen zijn, wanneer daarin het motto van de sociale ethiek van Rudolf Steiner verwerkelijk wordt: 'Dit alleen geneest, wanneer in de spiegel van de mensenziel de hele gemeenschap zich vormt en in de gemeenschap de kracht

leeft van de individuele ziel.'

Het zou geweldig zijn wanneer wij wegen kunnen vinden om onze ge- meenten in de toekomst steeds meer tot oases van vrede te ontwikkelen, tot bronnen van menselijkheid en naasten- liefde; tot plaatsen waar je jezelf kunt zijn in alle individuele verscheidenheid, waar je wordt geaccepteerd en gewaar- deerd met de bereidheid om elkaar als mensenzuster en mensenbroeder te ontmoeten. Daar hoort natuurlijk ook bij dat de ruimten van een gemeente uitnodigend zijn vormgegeven, dat men die ruimten graag opzoekt en zich daar kan thuis voelen.

De weg daar naar toe vormt zich door de steeds opnieuw versterkte persoon- lijke bereidheid tot verandering. Wan- neer wij deze bereidheid oefenen ver- binden wij ons met Hem, die door Zijn offer de grootste verwandeling heeft bewerkstelligd en die ons leven en de gehele ontwikkeling van de aarde haar zin en doel geeft.

*'Waar komen we vandaan, waar zijn we, waar gaan we naartoe?', Paul Gauguin (1898),
Museum of Fine Arts Boston*